

N:o 42.

Af Herr Friherre O. Stackelberg: Om förändrad lagstiftning rörande makars rätt öfver i boet befintlig egendom.

En parlamentsakt af den 18 Augusti 1882, hvilken trädde i kraft den 1 Januari innevarande år, tillförsäkrar den gifta qvinnan i England rätt att, med samma myndighet som om hon vore ogift, sjelf förvalta och råda öfver all den egendom, lös eller fast, hon före eller under äktenskapet ärft eller förvärfvat. Hon behöfver icke mannens lof för att drifva handelsrörelse eller yrke. Hennes aftal äro fullt giltiga, likaväl som hans. Hon ansvarar sjelf för de förbindelser hon ingått. Mannen gäldar icke hustruns gäld, och hon icke heller hans, utan att särskild öfverenskommelse derom blifvit dem emellan träffad. Samma parlamentsakt bestämmer ock, att qvinna, som ingått äktenskap före den 1 Januari 1883, eger att sjelf förvalta och råda öfver den egendom, hon ärft eller förvärfvat, sedan akten trädde i kraft.

I England har alltså den dittills gällande lagens orättvisa mot den gifta qvinnan blifvit, icke allenast erkänd, utan äfven undanröjd. Så långt hafva vi icke hunnit i vårt land.

De förslag, åsyftande att vidga gift qvinnas eganderätt, hvilka tid efter annan väckts inom svenska Riksdagen, de anföranden, hvilka förvaras i protokollen öfver Kamrarnes förhandlingar med anledning af dessa förslag, äfvensom hvad eljest i detta ämne förekommit så i tal som skrift under senaste årtionden, torde emellertid gifva vid handen, att äktenskapslagstiftningen hos oss icke hållit jemna steg med vårt samhälles utveckling vare sig i ekonomiskt eller sedligt hänseende, och

att åtskilliga af Giftermålsbalkens bud, hvilka, såsom barn af en förgången tid, omisskänligen röja dess sträfva skaplynne, numera erkännas vara kränkande och orättvisa. Det må då icke vara förmätet att af Sveriges lagstiftare begära en lag, som, lämpad efter de af odlingens framsteg ändrade förhållanden, under hvilka vi lefva, bättre än nu gällande Giftermålsbalk och dermed sammanhang egande föreskrifter häfvar den gifta qvinnans rätt, eller att hoppas det lösningen af den samhällsvigtiga frågan om höjandet af makans och moderns ställning och anseende inför svensk lag — en fråga, som visserligen kan falla, men blott för att stå upp igen — icke skall komma att uppskjutas till en alltför aflägsen framtid. På sin höjd kan det vara förmätet, att en icke lagfaren dristar afgifva förslaget.

Giftermålsbalkens 8 kap., som afhandlar »huru förord ske må emellan dem, som vilja hjonelag bygga», föreskrifver bland annat i sin 1:sta §, sådan denna numera lyder: »Ej må förord göras om annat än makarnas gifterätt eller förvaltningen af hustruns enskilda egendom. Förord må ej heller göras till förfång för dem, som bättre rätt till någonderas egendom å den tid hafva». Derjemte skall förordet, så som ju ock namnet anger, göras *före* äktenskapet. Blott att förordet mellan de blifvande makarna icke förnärmar tredje mans rätt vid den tid det skedde, läser detsamma alltså kunna göras så, att, när man och hustru äro sammanvigda, då eger ingendera gifterätt, hustrun förvaltar ensam all sin före eller under äktenskapet ärfda eller förvärfda egendom i löst och fast, lika som mannen förvaltar sin, och ingen egendomsgemensamhet i det boet eger rum. Genom förordet vore då i verkligheten mannens målsmansskap upphäfdt, utom till namnet.

Nu kan väl frågas: Hvad göres oss mera behof? När förord kan föregå alla äktenskap utan undantag, och följaktligen i hvarje fall makarna redan kunna nå allt önskvärdt oberoende, den ena af den andra, beträffande förvaltningen af hvarderas egendom, hvarföre icke allmänt begagna den utväg, lagen erbjuder åt alla?

Svaret torde vara att finna deri, att förordet måste upprättas innan vigsel sker, och att den omständigheten utgör ett till utseendet måhända ringa, men i verkligheten mycket allvarsamt hinder mot anlitaandet af den utväg aftalet skulle erbjuda. Huru motbjudande skall det icke vara för en kvinna att, strax innan hon träder i gifte, ifrågasätta en åtgärd, som skulle kunna tydas såsom tecken till misstroende mot den man, hon valt till följeslagare genom lifvet? Detta hinder är i och för sig sjelf tillräckligt stort; men dertill kan läggas bland annat, att, beträffande de allra flesta äktenskap, som ingås, ingendera af

de unga makarna vid tidpunkten för sitt giftermål, lärer hafva synnerlig kännedom om lagbokens paragrafer. Likasom gällande förordning om boskildnad sällan kan tillämpas, innan det är för sent, så förlorar ock Giftermålsbalkens medgifvande af förord sin betydelse derigenom, att aftalet skall ske för tidigt. Erfarenheten har också visat, att förord emellan dem, som vilja ingå äktenskap, ehuru medgifvet för alla, likväl endast undantagsvis förekommer. Då det emellertid icke kan vara lagens mening att försvåra begagnandet af den frihet, han ansett sig utan fara kunna lemna, så synes deraf följa att den lagens bokstaf, som på det sättet visat sig vara död, att han saknar lagens anda, bör utbytas mot en mera lefvande. Genom förordningen den 15 Juni 1858 medgafs myndighet åt den ogifta qvinna, som fyllt 25 år och som anmälde sig vilja myndigheten utöfva. Men när detta medgifvande snart visade sig sakna all praktisk betydelse, i det att endast ett ringa antal qvinnor anmälde sig, ehuru alla, som nått föreskrifven ålder, dertill hade rätt, så upphäfdes detsamma genom förordningen den 16 November 1863, som i stället föreskrifver: »Ogift qvinna, som fyllt 25 år, vare myndig att sig och sin egendom sjelf råda och förestå. Vill ogift qvinna, som ofvannämnda ålder uppnått, afsäga sig myndighetens utöfning, göra derom anmälan» o. s. v. — Undantaget upphöjdes sålunda till regel. Åtgärden var följdriktig, och på densammas vidtagande lærer samhället endast hafva vunnit. Beträffande de lagar rörande äkten-skapet, om hvilka här är fråga, synes det mig som om man borde tillvägagå på liknande sätt och stifta sådana lagbud i stället för de gamla, att båda makarna, utan att göra förord, ändock egde åtminstone samma frihet att bestämma öfver såväl sina enskilda som gemensamma ange-lägenheter som den, hvilken de redan nu genom äktenskapsförord skulle kunna bereda sig och hvarandra.

Lifligt öfvertygad derom, att en lag i denna anda skulle bringa välsignelse öfver vårt land, och med det efterföljansvärda föredöme framför ögonen, hvilket nyss blifvit oss lemnadt af det praktiska och för den skull frisinnade England, vågar jag framlägga det förslag till lagändringar, som här nedan följer, och hvilket hufvudsakligen går derpå ut, att låta makars giftorätt och egendomsgemensamhet upphöra och gift qvinna varda myndig. I afseende på makarnas egendom har jag sökt att förebygga det den ena maken skulle åtnjuta någon särskild, lagfäst fördel på den andras bekostnad. Den förmån, som den ena ma-kan vill bereda den andra, må bero af fritt aftal dem emellan. Men enär giftorätt skulle upphöra, och det måste förutses, att den ena maken kunde falla ifrån, utan att hafva upprättat testamente till dens förmån,

som efter lefver, har jag, genom att föreslå en bestämmelse om enklinge- och enkorätt, velat förekomma, det obemedlad enkling eller enka skulle kunna lemnas att äta barnens nådebröd, änskönt den döda makan efterlemnad förmögenhet.

Jag tillåter mig alltså att vördsamt föreslå, att Riksdagen måtte för sin del besluta:

att 8, 9, 10, 11 och 17 kapitlet Giftermålsbalken med dertill hörande författningar upphävas;

att uti Giftermålsbalken införes ett nytt så lydande

8 Kap.

Om makars inbördes hjälp och rätt till hvarandras egendom.

1 §. Man och hustru hjelpe hvarandra och bidrage den ena till den andras uppehälle, hvar i förhållande till sin förmåga.

2 §. Vid hustruns död tillfalle mannen, utöfver hvad hustrun kan hafva gifvit honom genom gåfva eller testamente, en fjerdedel af hennes egendom, som icke utgöres af ärfd eller före äktenskapet förvärfd fastighet å landet. Den fjerdedel kallas hans enklingens rätt.

Vid mannens död tillfalle hustrun, utöfver hvad mannen kan hafva gifvit henne genom gåfva eller testamente, en fjerdedel af hans egendom, som icke utgöres af ärfd eller före äktenskapet förvärfd fastighet å landet. Den fjerdedel kallas hennes enkorätt.

att, i enlighet härmed, nedanstående lagrum erhålla följande ändrade lydelse:

Giftermålsbalkens

3 Kap.

9 §. Häfdar man sin fästevinna; då är det ett äktenskap, som skall fullkomnas med vigsel, ehvad trolofningen är med eller utan vilkor, ändå att samma vilkor ej fullgjorda äro. Undandra ger han sig vigsel, och framhärdar i denna sin motvilja; varde hon då förklarad för hans äkta hustru. Gör hon det; vare lag samma.

5 Kap.

3 §. Kommer förre man eller hustru åter; då brytes senare giftet, utan dem annorledes åsämjer, och den, som vika måste, tage sin egendom med sig. Hafva de barn samman i det gifte, som brytes, och vill moder dem till uppfostran taga; pröfve då domaren om hon dem förestå gitter; och lägge så dem emellan, hvad fadern dertill årligen gifva bör.

13 Kap.

1 §. Gör mannen hor, och vill hustrun ej förlåta honom hans brott, och hafver hon ej haft sängelag med honom, sedan det henne kunnigt blef; då må skilnad i äktenskapet ske. Gör hustrun det; vare lag samma. I båda fallen utgifve den brottslige skäligt skadestånd. Hafva de begge hor gjort och endera med den andra förut ej blifvit förlikt; då må deras äktenskap ej skiljas.

4 §. Öfvergifver och förlöper mannen af ondska och motvilja sin hustru, och far utrikes i det uppsåt att ej mera blifva och bo med henne; och vill hustrun ifrån honom skiljas; tage då stämning hos domaren. Vet man ej hvar mannen sig uppehåller; låte domaren å predikstolarna lysa efter honom öfver hela häradet, eller i staden, om han der boende varit, så ock i de närmaste socknar der intill, och förelägge honom natt och år. Kommer han ej inom föresatt tid; döme då domaren till skilnad och tilldöme henne skäligt skadestånd. Samma lag vare, der hustrun förlöper mannen.

5 § utgår.

6 §. Reser mannen utom riket för sin kallelses skull i krig, köpenskap eller i annat nödigt ärende, blifver sedan länge borta och låter ej hustrun veta hvar han vistas; kan hon få derom kunskap; gifve det domaren tillkänna, och domaren lägge honom dag före att begifva sig hem igen. Hafver han laga förfall, förbide då hustrun hans hemkomst. Visar han ej laga förfall, och vill ändå ej komma, ransake domaren om deras sammanlefnad. Hafver hon väl och årligen sig förhållit, då må henne efterlåtats gå i annat

gifte, sedan ett år är förflutet, efter den tid, honom i stämningen föresatt varit, och gifve kapitlet henne skiljobref ifrån den förra. Gifver han henne skuld för lösaktighet, eller annat otillbörligt, och vill derföre ej komma åter, och hafver ej fullt skäl dertill, döme ändå domaren till skilnad. Finnes laga bevis; gånge derom, som förr om hor är sagdt. Nu är ej vån att få veta, om den bortreste lefver, eller hvar han sig uppehåller, och kommer han ej inom sex år igen; då må domaren, sedan efter honom lyst är, annat äktenskap tillstådja. Ege ock makt den tid förkorta, om goda skäl dertill äro. Kommer den förre sedan hem igen, och visar laga förfall med fulla skäl, och att han ej kunnat gifva kunskap om sig, träde då han till sin hustru, och den senare vike, der dem ej annorledes åsämjer; och den lediga hafva våld att gifta sig med en annan. Samme lag vare, der hustrun reser utom riket för sin kallelse skull.

7 §. Hafver man eller hustru, sedan de fäste blifvit, haft lägersmål med någon annan, och det efter vigseln varder veterligt, gånge då med skilnaden som i 1 § sagdt är.

8 §. Är man eller qvinna af naturen vanför och till äktenskap alldeles obeqväm, eller drages han eller hon med obotlig smittosam sjukdom, förtiger det, och svikligen förleder annan till giftermål med sig, varder det fulltygadt, gånge då äktenskapet åter; upprätte den brottslige all skada och plikte för bedrägeri.

15 Kap.

Huru med barnens uppehälle förhållas skall.

1 §. Barn njute af fader och moder föda och uppfostran till dess det sig sjelft nära kan. Dör endera och lemna ej gods efter sig, då skall den, som efter lefver, försörja barnen.

2 §. Fader och moder bestämma båda öfver barnen. I skiljaktiga fall blifve mannens vilja rådande i fråga om son och hustruns i fråga om dotter.

3 §. Varda man och hustru lagligen skilda till säng och säte, då eger den att barnen förese, som bäst dertill fallen är, och den andre bidrage till deras uppehälle efter ty domaren pröfvar. Äro de dertill lika fallna, vare då mannen närmare att hos sig hafva son, och hustrun att hafva dotter. Domaren pröfve ock hvad den af makarna, som är till skilnaden vållande, skall gifva den

oskyldiga makan till uppehälle, der denna sig sjelf ej ärligen nära kan.

Ärfdabalkens

5 Kap.

2 §. Nu dör mannen, och finnes hustrun efter honom hafvande vara, njute hon då underhåll af hans egendom, medan hon hafvande är, ehvad barnet sedan födes qvickt eller dödt. Säger hon sig hafvande vara, och synes det ej å henne, ställe då borgen, om hon uppehälle af mannens egendom njuta vill. Kan sedan pröfvas, att hon det svikligen föregifvit, eller föder hon barnet senare, än att det för mannens arfvinge hållas må, gälde då åter hvad hon af mannens egendom till föda fått eller försatt hafver.

6 Kap.

3 §. Dräper man sin hustru med vilja, eller af groft vållande, då hafver han förverkat sin enklingsrätt i hennes gods; och det tage hennes arfvingar. Hafva de barn samman, då skola de henne ärfva, och tage näste mödernens fränder barnen och deras arf i sin värjo, medan de omyndiga äro. Dö de barn, och hafva ej barn efter sig, der ärfve aldrig fader, som dräpit hafver, eller hans skyldemän något af det arf, som barnen efter deras dräpna moder fått hafva, utan gånge det till barnens skyldemän å mödernet. Dräper hustru man sin, vare lag samma.

9 Kap.

1 §. När dödsfall timar, då skall man eller hustru, som lefver efter, riktigt uppgifva och låta noga uppteckna alltsammans i boet, så löst som fast, sådant, som det vid dödstimman var, med alla skrifter och handlingar, fordringar och gäld, i arfvingarnes eller deras förmyndares eller ombudsmäns närvaro; skrifve ock samma uppteckning under, der den gälla skall, med edlig förpligtelse, att ej något med vilja och vetskap är döljdt och utelemnadt, utan allt riktigt uppgifvet; och vare ändå pliktig, der så fordras, att den med ed besanna. Lefver ej man eller hustru; gifven då arfvingarne upp egendomen till uppteckning, eller de, som den vid

dödsfallet om händer haft, och skrifven uppteckningen under, som nu är sagdt. Lyder boet under stadsdomstol, eller är egendomen fastighet i stad; då skola, när ej annorlunda särskildt stadgadt är, Borgmästare och Råd nämna två eller flere redlige män, som egendomen uppteckna och värdera. Lyder boet under annan domstol, eller är egendomen fastighet å landet; då ega sterbhusdelgarne kalla godemän, som efter bästa förstånd uppteckningen och värderingen förrätta. I presthus må arfvingar kalla och bruka dertill den, de helst sjelfve vilja.

5 §. Försummar den, som egendomen uppgifva borde, att i rätt tid låta uppteckna egendomen, som nu sagdt är, böte från tio till hundra daler. Domaren sätte ock godset i qvarstad, och låte laga uppteckning derå ske.

12 Kap.

3 §. Lefver man eller hustru efter; tage först sin enklings- eller enko-rätt ut. Arfvingarne skifte sedan arvet sig emellan.

17 Kap.

Om hvad genom testamente gifvas må.

1 §. Ej må någon, der, förutom enkling eller enka, äfven bröstarfvinge lefver efter, genom testamente bortgifva eller annorledes förordna om större del af sin egendom, än hälften af hvad deraf återstår, sedan enklings- eller enko-rätt ur egendomen tagits. Andra hälften falle bröstarfvinge till: den hälft kallas bröstarfvinges laglott.

Finnes ej enkling eller enka, men bröstarfvinge lefver efter, då må man förordna om så stor del af sin egendom, som icke utgör bröstarfvinges arfslott. Finnes icke heller bröstarfvinge, må man om hela sin egendom förordna.

19 Kap.

3 §. Hustru vare myndig, ändock hon icke fyllt 25 år. Enka råde ock sig och gods sitt sjelf.

Handelsbalkens

1 Kap.

8 §. Ingen må något köpa af annan mans barn eller tjenstehjon, utan de hafva lof att sälja, eller till köpslagan satte äro. Gör det någon, och åkåres, vare det ogildt, och böte tio daler.

10 Kap.

13 §. Ej må omyndig i borgen gå.

Rättegångsbalkens

10 Kap.

1 §. Vill man till annan kåra, ehvad det är för gåld, eller i annat tvistemål, som dess person rör, låte då ståmma honom till den Rått, derunder han sitt bo och hemvist hafver. Hustru, medan hon med mannen sammanbor, och barn, medan de hemma när föråldrar åro, lyda under den Rått, som man och fader; och tjenstehjon, der de sin tjenst hafva. Den ingenstådes stadigt hemvist eger, søkes der han finnes, eller, om han utrikes är, der han senast inom riket var boende. Utlåndsisk man må søkas å ort inom riket, der han anträffas. Nu vill den ståmde kåra till honom igen, som ståmma låtit, vare han ock skyldig vid samma Rått svåra, der målen med hvarandra gemenskap hafva.

2 §. Yppar sig tvist om arf, eller den dødes yttersta vilja; eller kråfves gåld efter den, som død är; döme det den Rått å landet eller i staden, der den döde bott, eller sin tjenst haft, åndå att arfvingarne under annan Rått bo, eller lyda, eller godset emellan sig skiftat hafva. Vilja arfvingar sig urarfva göra, lite den Rått till, derunder han lydt, som årfvas skulle,

att *Kongl. Förordningen den 18 September 1862, »om boskilnad och undanskiftande af egendom i makars bo»,* åfvensom 7, 8, 9, 10, 11 och 17 §§ i *Kongl. Förordningen af samma dag, »huru gåld vid dødsfall betalas skall och om urarfvagörelse, så ock angående undanskiftande af egendom i död makas bo»,* upphåfvas;

att 29 § i sistnåmnda *Kongl. Förordning* erhåller följande, åndrade lydelse: Fråga huruvida arfvinge må tillgodonjuta sådan

Bih. till Riksd. Prot. 1883. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 10 Håft. 3

befrielse från gäld, hvarom i 16 § förmäles, varde pröfvad, då påstående om gäldens betalning mot arfvingen väckes;

att i *Kongl. Förordningen den 18 Juni 1842, angående folkundervisningen i Riket*, tillägges vid slutet af 8 §, 5 mom. följande: »och ansvare i dylikt fall fader och moder en för begge och begge för en.»

att enahanda tillägg göres vid 29 § 2 mom. i *Kongl. Förordningen den 9 Juni 1871, angående Fattigvården*, samt

att 3 § i sistnämnda *Kongl. Förordning* erhåller följande ändrade lydelse: En hvar, som är arbetsför, skall utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sig sjelf och sina minderåriga barn; åliggande det för öfrigt man och hustru, föräldrar och barn att i mån af behof, å ena, och förmåga å andra sidan, hvarandra försörja.

För det fall att Riksdagen väl skulle finna våra äktenskapslagar behöfva undergå ändringar i denna rigtning, men ändock icke anser sig böra, på motionärs framställning, antaga ett så pass omfattande förslag, som det ofvanstående, innan detsamma underkastats fullständigare granskning än Lag-Utskottet tilläfventyrs kan medhinna, tager jag mig friheten att alternativt föreslå, det Riksdagen måtte i skrifvelse till *Kongl. Maj:t* anhålla,

att *Kongl. Maj:t* ville till nästa Riksdag aflåta proposition med förslag till ändring af Giftermålsbalken i ofvan angifna syfte, äfvensom till deraf betingad ändring jemväl af andra lagrum.

Om remiss till Lag-Utskottet anhålles vördsamt; med hemställen tillika, att Utskottet måtte finna sig oförhindradt att uti motionen föreslå de ändringar och tillägg, hvilka Utskottet må anse erforderliga för nåendet af densammas mål.

Stockholm den 22 Januari 1883.

O. Stackelberg.

Undertecknade anhålla att få instämna i motionens hufvudsyfte:

A. Hedin.

Axel Key.

A. E. Nordenskiöld.

J. Andersson,

C. J. Svensén.

fr. Östergötland.